

5. Литвин М.И. Налоговая нагрузка и экономические интересы предприятий / М.И. Литвин // Финансы, 1998. – № 5. – С. 29.

6. Соколовська А.М. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 4-12.

**Новосельская Л.И. Методы оценки уровня налоговой нагрузки на предприятия**

Определение налоговой нагрузки на предприятия – это качественная характеристика системы налогообложения. Рассмотрены разные методы налоговой нагрузки. Представлена сравнительная характеристика методов налоговой нагрузки. Усовершенствованы методы оценки уровня налоговой нагрузки на предприятия.

**Ключевые слова:** налоговая нагрузка, налоговый пресс, налоговая отдача, налоговый коэффициент, методы налоговой нагрузки.

**Novosel'ska L.I. Assessment methods level of tax burden enterprises**

Determining the tax burden on businesses is a qualitative characteristic of the system. The article discusses the various methods for determining the tax burden. Served Comparative analysis of methods of the tax burden. The author of improved methods for assessing the level of tax burden on businesses.

**Keywords:** tax burden, tax burden, tax returns, tax rate, tax burden methods.

УДК 338:658

Ст. викл. **В.В. Овчарук**, канд. екон. наук –  
НУ "Львівська політехніка"

**ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ НА ОСНОВІ РОЗВИТКУ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА**

Досліджено структуру та сучасний стан розвитку лісогосподарського виробництва Хмельницької області, уточнено його вплив на конкурентоспроможність регіону. Визначено напрями її підвищення та сформовано заходи щодо збільшення прибутковості діяльності підприємств лісогосподарського виробництва регіону.

**Ключові слова:** конкурентоспроможність регіону, лісогосподарське виробництво, Хмельницька область.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Як відомо, конкурентоспроможність регіону визначається рівнем конкурентоспроможності найбільш ефективних видів економічної діяльності та активацією нових економічних можливостей з метою збалансованого використання існуючих та потенційних конкурентних переваг регіону, його адаптації до зовнішніх і внутрішніх викликів і загроз, підвищення ролі та місця регіону в економічному просторі країни [1, 2]. З одного боку, вона формується під впливом економічних, політичних, структурних та інших чинників і є генератором економічних можливостей регіону. З іншого боку, підвищення конкурентоспроможності регіону неможливе без збалансованого зростання пріоритетних сфер, секторів економіки, чи видів економічної діяльності, серед яких перебуває лісогосподарське виробництво.

Лісогосподарське виробництво як особлива галузь національної економіки має такі особливості: потреба у великих виробничих площах; зв'язок процесу праці з біологічними процесами росту і розвитку деревних рослин; різноманітність лісової продукції; сезонність тощо [3]. Крім того, продукція лісогосподарського виробництва як підлягає кінцевому споживанню, так і використовується у інших виробництвах. Лісопромислове виробництво охоплює такі види

промислової діяльності: деревообробну, целюлозно-паперову, лісохімічну [4]. Таким чином, воно належить до одного із провідних економічних секторів, забезпечує сировиною різноманітні виробничі структури та виконує інші завдання.

Підприємства лісогосподарського виробництва Хмельницької області представлені обласним управлінням лісового і мисливського господарства (ОУЛМГ). Йому підпорядковані дев'ять державних лісогосподарських підприємств (59 лісництв та 258 дільниць майстрів). Вони мають найкращий показник випуску продукції перероблення 1 м<sup>3</sup> деревини – 627 грн, що на 34 % більше від середньогалузевого показника. Фінансово-економічний стан підприємств, який оцінений за допомогою обсягу збуту, прибутку, рентабельності, свідчить про те, що діяльність більшості підприємств лісогосподарського сектору у 2010-2011рр. є прибутковою [5].

Загалом проведений аналіз діяльності лісогосподарських підприємств Хмельницької області довів, що вони займають в Україні одні з лідируючих позицій за обсягами лісозаготівлі, здійсненням зовнішньоекономічної діяльності, показниками лісовідновлення та охорони лісів тощо. Це сприяє підвищенню статусу регіону за рівнем конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Поряд із цим, дослідження діяльності державних підприємств лісового господарства Хмельницької області свідчать також про значні можливості нарощування потенціалу лісогосподарського виробництва та підвищення конкурентоспроможності регіону, для чого потрібно розробити заходи відповідно до пріоритетних напрямів розвитку лісового господарства.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми.** Згідно з Державною цільовою програмою "Ліси України" та галузевою цільовою програмою "Діброва", подальший розвиток лісогосподарського виробництва повинен забезпечити оптимізацію лісокористування, застосування екологічно безпечних технологій ведення лісового господарства, розширене відтворення, захист та раціональне використання лісових ресурсів [6]. Відповідно, пріоритетними напрямками розвитку лісового господарства Хмельницької області визнано:

1. Збільшення лісистості території до науково обґрунтованого оптимального рівня (19 %).
2. Нарощування природоохоронного потенціалу лісів і збереження біологічного різноманіття лісових екосистем.
3. Підвищення стійкості лісових екосистем до негативних чинників навколишнього середовища – зміни клімату, зростаючого антропогенного навантаження, лісових пожеж, хвороб і шкідників лісу.
4. Розширення робіт із захисного лісорозведення і агролісомеліорації.

До основних завдань лісогосподарського виробництва на сучасному етапі розвитку економіки України, який характеризується посиленням економічних і екологічних суперечностей, віднесено нарощування обсягів лісопродукції за рахунок комплексного та ефективнішого використання лісового фонду і ресурсів деревини (без зростання обсягів лісозаготівель).

**Мета роботи.** Відповідно до поставленої проблеми, потрібно визначити напрями підвищення конкурентоспроможності Хмельницької області через розвиток лісопромислового виробництва та розробити коректні заходи з їх реалізації.

**Виклад основного матеріалу дослідження із повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** На основі узагальнення літературних джерел [1-6] можна стверджувати, що для підвищення конкурентоспроможності Хмельницької області потрібно внести зміни і доповнення до цільової галузевої програми "Діброва" стосовно врахування чинників, які формують конкурентні переваги регіону на основі розвитку лісгосподарського виробництва. Усі рекомендації запропоновано виокремити за відповідними напрямками: розвиток технологій ведення лісового господарства, розвиток діяльності суб'єктів лісгосподарського виробництва, розвиток науки та освіти у галузі лісового господарства регіону, захист екосистем та вдосконалення організаційної структури управління. Таким чином, механізм реалізації конкурентних переваг регіону пропонуємо вдосконалити шляхом розроблення та впровадження системи програмних заходів щодо лобювання конкурентних переваг лісгосподарського виробництва регіону, організаційного забезпечення їх виконання; запровадження критеріїв оцінювання стійкості сформованих конкурентних переваг та ефективності їх реалізації в регіоні.

Щодо першого напрямку – підвищення конкурентоспроможності регіону через розвиток технологій ведення лісового господарства – для Хмельницької області актуальною є розроблення заходів із впровадження плантаційного лісорозведення, вирощування насаджень із швидкорослих деревних порід, перехід на вибірккову систему рубок. Це, своєю чергою, забезпечить: безперервне лісокористування, збільшення лісистості (створювати плантаційні насадження можна на землях, непридатних для сільського виробництва), дотримання принципів невиснажливості, безперервності та обґрунтованої достатності під час використання лісових ресурсів. Важливим у цьому напрямі є те, що проведення таких робіт відповідатиме міжнародному досвіду лісовідновлення та лісорозведення, який створює додаткові можливості для міжрегіональної (міжнародної) співпраці.

Важливе значення для покращення конкурентоспроможності регіону має використання "недеревних" ресурсів лісу, до яких належать тваринні та рослинні ресурси біологічного походження, які, проте, не є деревиною. До них відносять: другорядні лісові матеріали: заготівля живиці, пнів, лубу, кори, деревної зелені, деревних соків; побічні лісові користування: заготівля сіна, випасання худоби, розміщення пасік, заготівля дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин тощо. З недеревних лісових ресурсів виробляють медичні, ветеринарні препарати, харчові продукти, напої, косметичні та парфумерні вироби, дубильні речовини, інсектициди, фарби.

Використання недеревної сировини сприяє насамперед підтриманню екологічного балансу лісу. Її застосовують також для їжі та у медичних цілях. Однак, як свідчить світовий досвід, від використання зазначених ресурсів у перспективі можна отримувати значно більший дохід, за сприятливих умов практично співставний з доходами від лісового господарства. Для досягнення такої мети необхідно насамперед розробити дієві організаційно-економічні механізми використання і охорони цих ресурсів. Результативне управління та невиснажливе використання сировинних ресурсів лісу дасть змогу розширити межі та посилити контроль за міжнародною торгівлею "недеревними" ресурсами,

адже сьогодні більша частина недеревної продукції неконтрольовано заготовлюється підприємствами для експорту, внаслідок чого значних поступлень не доотримують як бюджет, так і домогосподарства і місцеві громади.

Недостатнім, проте дуже перспективним, є використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей.

Серед головних на сьогодні проблем розвитку лісгосподарського виробництва, на наш погляд, є нестача коштів для оновлення і модернізації обладнання деревообробних підприємств, впровадження технологій використання відходів деревооброблення та лісозаготівель, створення нових потужностей для виготовлення інноваційної конкурентоспроможної продукції. Одним із шляхів вирішення цієї складної проблеми, на нашу думку, є запровадження у регіонах з відповідною спеціалізацією кластерної моделі розвитку лісгосподарського виробництва, яка здатна поєднати виробничий досвід підприємств, науковий потенціал освітніх установ та підтримку органів влади.

Результатом створення кластерних об'єднань, як показує європейський досвід, є покращення умов праці на підприємствах лісгосподарського виробництва, підвищення рівня мотивації і, як наслідок, отримання соціального ефекту. Дедалі частіше на вітчизняних підприємствах – суб'єктах лісгосподарського виробництва – впроваджується польська концепція менеджменту лісових кластерів, орієнтована на покращення соціального захисту працівників та підвищення рівня мотивації їх праці. Такий досвід напрацьовано, зокрема, на підприємствах Рівненського ОУЛМГ, внаслідок чого середньомісячна заробітна плата працівників становить понад 5 тис. грн.

Система заходів з підвищення конкурентоспроможності лісгосподарського виробництва регіону передбачає освоєння потенціалу підприємств шляхом комплексного використання відходів деревооброблення та лісозаготівель. Наприклад, як сировину для целюлозно-паперової промисловості пропонується використовувати не лише макулатуру і масу з лісгосподарської деревини, але й вторинні ресурси сільського та комунального господарств (зокрема деревину, заготовлену під час догляду за парками, садами, поодинокими деревами тощо). Відповідно, серед заходів щодо реалізації цього напрямку повинні бути такі: впровадження нових ресурсозберігаючих і маловідходних технологій та процесів, здатних забезпечити зниження втрат деревини; залучення до процесів лісоперероблення усіх можливих відходів лісгосподарського виробництва. При цьому варто звернути увагу на необхідність підвищення ефективності відтворення захисних смуг уздовж транспортних шляхів, які не тільки виконують захисні функції, але є джерелом кондиційної деревини.

Конкурентоспроможність лісгосподарського виробництва регіону значною мірою залежить від вирішення проблеми захисту лісових екосистем. Пріоритетними цілями щодо реалізації цього напрямку є: охорона лісових ресурсів, зменшення випадків незаконних рубок лісів, підтримання екологічного балансу лісу через збереження природних комплексів, захист об'єктів рослинного та тваринного світу тощо. До заходів, необхідних для досягнення зазначених цілей, можна віднести: впровадження системи моніторингу лісових насаджень; використання електронного обліку деревини; лісову сертифікацію.

Проведення сертифікації лісгосподарськими підприємствами регіону необхідне для визначення відповідності рівня ведення лісового господарства сучасним міжнародним вимогам щодо сталого лісокористування, збалансованого і зваженого вирішення екологічних, соціальних і економічних питань.

Сучасні вимоги країн-членів ЄС щодо сталого лісокористування передбачають збільшення кількості та площ заповідних територій. Для дотримання цього напрямку підвищення конкурентоспроможності регіону потрібно забезпечити висвітлення питань охорони природи у засобах масової інформації (у пресі, на радіо та телебаченні, в Інтернет-просторі), залучати до розроблення заходів природоохоронні та громадські організації.

Розвиток транспортної інфраструктури насамперед потребує будівництва лісових доріг, які необхідні для забезпечення раціонального використання ресурсного потенціалу лісу, виконання природоохоронних заходів та розвитку лісового господарства загалом. В останні роки очевидними є позитивні зрушення у цьому напрямі – у регіоні активно ведеться будівництво доріг лісгосподарського призначення. Проте їхні обсяги свідчать про значне відставання від країн ЄС. Формування комплексу доріг лісгосподарського призначення є необхідною умовою та першим кроком із створення інфраструктури заготівлі та транспортування деревини (вона також передбачає застосування пневматичних систем, канатних доріг тощо).

Підвищення результативності діяльності підприємств лісгосподарського виробництва не може відбутись без генерації наукових ідей та впровадження їх у виробництво. З цією метою наукові установи та освітні заклади потрібно залучати до розробки відповідних тем НДР (щодо модернізації лісгосподарського обладнання, впровадження екологічних систем лісозаготівлі тощо), а навчальні процеси у спеціалізованих закладах освіти та за профільними спеціальностями здійснювати відповідно до сучасних вимог ведення лісового господарства. Розвиток науково-освітнього напрямку розвитку лісового господарства регіону потрібно спрямувати на підвищення кваліфікації працівників, формування у населення культури лісгосподарської діяльності та дотримання правил користування лісовими ресурсами. Для цього доцільно створювати шкільні лісництва, залучати місцевих жителів до участі у лісоекологічних заходах. Діяльність останніх варто скоординувати відповідно до напрямів підвищення конкурентоспроможності лісгосподарського виробництва.

Удосконалення організаційної структури управління лісовим господарством повинно опиратись на світовий досвід лісоуправління. При цьому першочерговими цілями реорганізації структури управління є узгодження інтересів підприємств-суб'єктів лісгосподарського виробництва та інших зацікавлених сторін (споживачів, органів влади, фінансових установ тощо), формування результативної системи координації лісового господарства та контролю за використанням і збереженням лісових ресурсів, для чого потрібно вдосконалювати інформаційне забезпечення цього процесу.

Важливим залишається питання фінансування заходів, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності лісгосподарського виробництва регіону. Фінансове забезпечення реалізації розроблених заходів здійснюватиметься за

кошти державного та місцевого бюджетів, власні кошти підприємств лісгосподарського виробництва та інших джерел. Орієнтовний розподіл між джерелами фінансового забезпечення складений таким чином: кошти державного бюджету становитимуть до 10 % (виходячи із коштів, закладених на виконання програми "Ліси України"), кошти місцевого бюджету покривають близько 30 %, решта – інвестиції, спонсорська допомога та власні кошти підприємств ОУЛМГ.

Результатом реалізації запропонованих заходів щодо підвищення конкурентоспроможності лісгосподарського виробництва Хмельницької області будуть економічний, соціальний, організаційний та екологічний ефекти.

В економічній сфері передбачаються істотне покращення економічних показників діяльності підприємств лісгосподарського виробництва (за рахунок впровадження в лісгосподарському виробництві сучасної техніки, комплексного використання деревини, створення на підприємствах безвідходних технологій тощо), збільшення асортименту продукції підприємств лісгосподарського виробництва, підвищення її якості, додаткові грошові надходження для підприємств лісгосподарського виробництва внаслідок використання недеревної продукції лісу та її перероблення.

В організаційному аспекті очікується підвищення результативності організаційної структури управління підприємствами лісгосподарського виробництва шляхом: координації і моніторингу виконання державних та регіональних галузевих програм розвитку лісгосподарського виробництва; удосконалення інформаційного забезпечення діяльності підприємств лісгосподарського виробництва регіону; впровадження інноваційних механізмів управління в лісовому секторі.

У соціальному плані передбачається працевлаштування населення, покращення умов праці на підприємствах лісопромислового комплексу, підвищення мотивації працівників лісового сектору, їх освіти та кваліфікації, формування екологічної свідомості громадян завдяки проведенню спільних із лісгосподарськими підприємствами заходів та роботі екологічних центрів.

Природоохоронний ефект передбачає: раціональніше використання лісових та недеревних ресурсів, впровадження екологічних методів лісозаготівлі та транспортування продукції лісозаготівель, комплексне використання лісових ресурсів, зменшення кількості відходів, розширення мережі природно-заповідного фонду, збереження та примноження лісового біорізноманіття.

**Висновки і перспективи подальших досліджень за проблемою.** Лісгосподарське виробництво має значний вплив на підвищення конкурентоспроможності Хмельницької області. Для досягнення цілей оптимізації лісокористування, розширеного відтворення, захисту та раціонального використання лісових ресурсів підприємствам лісгосподарського виробництва потрібно зосереджувати свою діяльність у п'яти головних напрямках: розвитку лісового господарства; вдосконалення технологій його ведення; розвитку науки та освіти у галузі; захисту екосистем; удосконалення організаційної структури управління лісовим господарством регіону. Це дасть змогу досягнути економічного, соціального, організаційного ефекту тощо.

У подальших дослідженнях за проблемою варто приділити увагу кластерній моделі розвитку лісгосподарського виробництва.

## Література

1. Стасюк О.М. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України / О.М. Стасюк, І.А. Бевз // Економіка і прогнозування : наук.-аналіт. журнал. – 2012. – № 1 – С. 75-86.
2. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посібн. / І.З. Должанський, Т.О. Загорна. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 384 с.
3. Врублевська О.В. Конспект лекцій з економіки природокористування / О.В. Врублевська. – Львів : Вид-во УкрДЛТУ, 2003. – 210 с.
4. Дребот І.О. Теоретико-методологічні основи функціонування лісогосподарського комплексу / І.О. Дребот // Агроекологічний журнал. – 2001. – № 3. – С. 12-17.
5. Бюлетень аналізу ринку лісопродукції. – К. : ДП "Український інформаційно-координаційний центр аналізу ринку лісопродукції", 2011. – № 1. – 34 с.
6. Постанова Кабінету міністрів України "Про затвердження державної цільової програми "Ліси України" на 2010-2015 рр." від 16.09.2009 р., № 977.

### **Овчарук В.В. Пути повышения конкурентоспособности региона на основе развития лесохозяйственного производства**

Исследованы структура и современное состояние развития лесохозяйственного производства Хмельницкой области, уточнено его влияние на конкурентоспособность региона. Определены направления ее повышения и сформированы меры по увеличению прибыльности деятельности предприятий лесохозяйственного производства региона.

**Ключевые слова:** конкурентоспособность региона, лесохозяйственное производство, Хмельницкая область.

### **Ovcharuk V.V. Ways of increasing the region's competitiveness through the development of forestry production**

The structure and current status of forest production Khmelnytsky region have been investigated. Its influence on the region's competitiveness has been specified. The ways of its increasing and the measures of profitability of the business of forestry production in the region have been determined.

**Keywords:** competitiveness of the region, forest production, Khmelnytsky region.

УДК 338.71 Ст. викл. О.Б. Осідач – Львівська державна фінансова академія

## **ЕВОЛЮЦІЙНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ – ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ**

Висвітлено теоретичні засади еволюційності управління як цілісного підходу до аналізу економічних систем, зокрема, національної економіки в сучасних умовах розвитку глобалізаційних процесів. Запропоновано низку напрямів розвитку національної економіки в кризових умовах у рамках еволюційного підходу.

**Ключові слова:** економічна система, цілісний підхід, еволюційність управління, адитивність, національна економіка, кризові умови.

**Постановка проблеми.** Національна економіка становить складну організаційну систему. За своїми структурними, організаційними і функціональними параметрами означена система складається з взаємопов'язаних і взаємозалежних частин, які, своєю чергою, виконують функції із забезпечення її життєздатності та ефективного функціонування. Окрім того, будь-яка національна економіка володіє специфічними рисами і характеристиками, що визначаються історичними, національно-культурними традиціями, соціокультурними, політико-культурними та іншими особливостями.

Однак з системного погляду національні економіки одного типу характеризуються комплексом спільних для них основоположних принципів організації і функціонування, зокрема, в частині інноваційної діяльності. Водночас, важливішою залишається проблема управління національною економікою як системою з притаманними їй особливостями внутрішньої структури та відносної автономності, що спирається на внутрішню єдність, самодостатність і незалежність від оточення.

**Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми.** Різні аспекти зазначеної проблематики досліджували вітчизняні і зарубіжні науковці. Значний внесок у розвиток теорії та методології досліджень економічних систем, їх типологізації належить Л. Абалкіну, О. Ананьїну, В. Базилевичу, Л. Бальцеровичу, Г. Башнянину, О. Бузгаліну, Б. Гаврилишину, А. Гальчинському, В. Гейцю, П. Єщенко, В. Іноземцеву, Ю. Князеву, А. Колганову, Я. Корнаї, П. Леоненку, Ю. Ольсевичу, В. Савчуку, Дж. Стігліцу, Ю. Тюрнянському, А. Чухну та ін. Проте досить обмежена кількість наукових праць, які б розглядали проблеми, які постають перед національними економіками у процесі функціонування в кризових умовах, з врахуванням основ інноваційної діяльності, які можуть викликати збій у процесах функціонування національної економіки та призвести до порушення її цілісності. Виходячи з цього, дослідження особливостей управління національною економікою з позиції значення розвитку інноваційної діяльності в кризових умовах є доцільними та перспективними на сучасному етапі формування ринкових відносин в Україні.

**Мета дослідження.** Визначення базових засад цілісності національної економіки щодо забезпечення її розвитку в кризових умовах за еволюційності управління в системі інноваційної діяльності.

**Виклад основного матеріалу.** Наголосимо, що особливо важливе значення має те, як економіка організується, структурується і функціонує за допомогою вбудованих в неї механізмів координації дій залучених в економічній відносини мільйонів працівників та господарських одиниць, які виробляють і споживають численні товари та послуги на основі інноваційних зрушень.

Водночас економічна діяльність здійснюється в певному інноваційному середовищі. Будь-яка система, створена з певною метою, зокрема і національна економіка, потребує фінансових ресурсів та стимулів її реалізації, які отримують із зовнішнього середовища. І для національної економіки як єдиної системи, і для кожного суб'єкта економічної діяльності виділяють зовнішнє і внутрішнє середовища.

Дослідники виділяють три різних, але найтіснішим чином взаємопов'язаних рівнів процесів організації та самоорганізації національної економіки в системі інноваційної діяльності, які доповнюють один одного: глобальний, національний (тобто макрорівень), мікрорівень. Під першим рівнем розуміють формування і функціонування національної економіки в її відносинах зі світовою економікою, на макрорівні – з суспільно-політичною системою держави, на мікрорівні – взаємини між різними суб'єктами національної економіки. Відповідно, для національної економіки зовнішнім середовищем є світова економіка, а в більш широкому сенсі – світове співтовариство загалом. Вона функціонує в